

Dijital Genişletilmiş Benlik ve Yapay Zekâ Çağında Psikolojik Sahiplik: Teorik Bir Brikolaj Denemesi

Psychological Ownership in the Age of the Digital Extended Self and Artificial Intelligence: An Attempt at Theoretical Bricolage

Çetin ÇİLDİR¹ | H. Seçil FETTAHLIOĞLU² | Rana Ebrar KEPEK³

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

¹ Dr. Öğr. Üyesi.
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Kahramanmaraş/Türkiye
ORCID: [0000-0001-6358-7919](https://orcid.org/0000-0001-6358-7919)
E-Mail: cetincildir@gmail.com

² Prof. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Kahramanmaraş/Türkiye
ORCID: [0000-0001-9725-213X](https://orcid.org/0000-0001-9725-213X)
E-Posta: secilfettahlioglu@ksu.edu.tr

³ Yüksek Lisans Öğrencisi.
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Kahramanmaraş/Türkiye
ORCID: [0009-0005-5608-2783](https://orcid.org/0009-0005-5608-2783)
E-Mail: ozerranaebrar@gmail.com

Sorumlu Yazar:
Murat ÖZAYDIN

Haziran 2026
DOI: [10.5281/zenodo.21081314](https://doi.org/10.5281/zenodo.21081314)

Makale Geliş Tarihi:14/05/2026
Makale Kabul Tarihi:21/06/2026

Citation:
Çildir, Ç., Fettahlioglu, H. S., & Kepek, R. E. (2026). Dijital genişletilmiş benlik ve yapay zekâ çağında psikolojik sahiplik: Teorik Bir brikolaj denemesi. *GAB Akademi*, 6(1), 59-69.

Öz

Bu çalışma, dijital genişletilmiş benlik teorisi ile psikolojik sahiplik kavramını birlikte ele alarak bireylerin üretken yapay zekâ çıktılarıyla kurdukları sahiplik ilişkisini teorik brikolaj yöntemiyle incelemektedir. Nitel araştırma paradigması içinde konumlanan bu çalışma, farklı disiplinlerden gelen kavramsal araçları bir araya getirerek yapay zekâ çağında benlik ve mülkiyet arasındaki ilişkinin dönüşümünü analiz etmektedir. Bulgular, yapay zekâ destekli üretim süreçlerinde psikolojik sahipliğin geleneksel emek-değer ilişkisinden farklılaştığını ve kullanıcının sürece aktif katılım düzeyi ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Yapay zekâ çıktılarının dijital genişletilmiş benliğe entegrasyonu, bireyin üretim sürecindeki bilişsel emeğine, kontrol düzeyine ve yaratıcı müdahalesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Çalışma, yapay zekâ ile ortak üretim süreçlerinde ortaya çıkan sahiplik paradoksunu kavramsallaştırmakta ve gelecek araştırmalar için ampirik incelemelere yönelik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Genişletilmiş Benlik, Psikolojik Sahiplik, Üretken Yapay Zekâ, Teorik Brikolaj, İnsan-Makine Etkileşimi

Abstract

This study examines the ownership relationship individuals establish with generative artificial intelligence outputs using the theoretical bricolage method, by considering the theory of the digital extended self alongside the concept of psychological ownership. Positioned within a qualitative research paradigm, this study brings together conceptual tools from various disciplines to analyze the transformation of the relationship between self and ownership in the age of artificial intelligence. The findings indicate that psychological ownership in AI-supported production processes differs from the traditional labor-value relationship and is closely linked to the user's level of active participation in the process. The integration of AI outputs into the digital extended self occurs depending on the individual's cognitive labor, level of control, and creative intervention in the production process. The study conceptualizes the ownership paradox emerging in co-production processes with AI and offers recommendations for empirical investigations in future research.

Keywords: Digital Extended Self, Psychological Ownership, Generative Artificial Intelligence, Theoretical Bricolage, Human-Machine Interaction.

1. Giriş

İnsanlık tarihi boyunca bireylerin nesnelerle kurduğu ilişki, kimliğin oluşumu ve dış dünyaya yansıtılması açısından merkezi bir rol oynamıştır. Felsefi ve psikolojik perspektifler, mülkiyetin yalnızca ekonomik veya hukuki bir hak olmadığını; aynı zamanda bireyin iç dünyasının dışsallaştırılması ve dünyada bir iz bırakma arzusunun somutlaşmış bir biçimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireyin benliğinin sahip olduğu her şeyin toplamını içeren geniş bir varoluş alanını kapsadığı erken dönem çalışmalarda belirtilmiştir (James, 1890). Bu yaklaşım daha sonra sistematik bir biçimde kavramsallaştırılarak bireylerin sahip oldukları nesneler üzerinde kurdukları kontrol, o nesneler hakkında edindikleri bilgi ve onlara yaptıkları öz-yatırım aracılığıyla bu varlıkları benliklerinin bir uzantısı haline getirdikleri ileri sürülmüştür (Belk, 1988).

21. yüzyılın başlarından itibaren hız kazanan dijitalleşme süreci, nesnelerin fiziksel formdan dijital ortama taşınmasıyla birlikte geleneksel mülkiyet ve benlik anlayışını köklü biçimde dönüştürmüştür. Dijitalleşme, maddi dünyanın dokunsal ve mekânsal sınırlarını ortadan kaldırarak varlıkları kod dizilerine, algoritmalara ve bulut tabanlı verilere dönüştürmüş; böylece bireylerin sahiplik ve kimlik algıları yeni bir ontolojik zemine taşınmıştır. Bu dönüşüm, bireylerin dijital ortamlardaki varlıklarını benliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak deneyimlediklerini gösteren dijital genişletilmiş benlik kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Belk, 2013).

Teknolojik gelişmelerin ivme kazanmasıyla birlikte bireylerin dijital nesnelerle ve yapay zekâ tabanlı sistemlerle kurdukları ilişki biçimleri de derin bir ontolojik ve epistemolojik dönüşüm geçirmektedir (Belk, 2013; Hoffman ve Novák, 2017; Puntoni vd., 2020). Geleneksel mülkiyet anlayışı, fiziksel sınırların ötesine geçerek dijital varlıkları, avatarları, sosyal medya profillerini ve son dönemde üretken yapay zekâ algoritmalarının çıktılarını kapsayacak şekilde genişlemiştir (Atasoy ve Morewedge, 2017; Watkins vd., 2015). Bu bağlamda dijital genişletilmiş benlik yaklaşımı, bireylerin sanal ortamlardaki varlıklarını ve dijital mülkiyetlerini kimlik inşası süreçlerine nasıl entegre ettiklerini açıklamak açısından önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır (Belk, 2014; Sinclair ve Tinson, 2016).

Dijitalleşmenin yarattığı bu dönüşümün en radikal aşamalarından biri ise üretken yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşmasıdır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte yapay zekâ sistemleri, insanın bilişsel ve yaratıcı süreçlerine entegre olarak, bireyin benlik algısını ve psikolojik sahiplik deneyimini dönüştürmektedir (Schneider-Kamp ve Godono, 2025). Büyük dil modelleri ve çok modlu üretim sistemleri gibi yapay zekâ mimarileri, artık yalnızca veri işleyen pasif araçlar olmaktan çıkarak metin, görsel, müzik ve yazılım kodu gibi özgün içerikler üretebilen yaratıcı sistemlere dönüşmüştür (Liu vd., 2025). Bu entegrasyon, özellikle insan ve makine arasındaki ortak üretim süreçlerinde, bireyin sanal kimlik inşasını ve aidiyet duygusunu şekillendiren yeni bir dijital benlik kavrayışını beraberinde getirmektedir (Elitaş ve Keskin, 2014). Bu durum, yapay zekânın insan üretim süreçlerindeki rolünü yeniden tanımlarken aynı zamanda insan ile teknoloji arasındaki üretim ilişkisinin doğasını da değiştirmektedir. Yapay zekâ sistemleri giderek artan biçimde bir araçtan ziyade, bir ortak üretici olarak konumlandırılmaktadır.

Dijital teknolojinin bireyin gerçeklik algısı üzerindeki dönüştürücü etkisi, özellikle yapay zekâ aracılığıyla üretilen bilgilerin ve deneyimlerin sorgulanmasını kaçınılmaz kılmaktadır (Yurdigül ve Yıldırım, 2021). Bu bağlamda, bireylerin dijital ortamlarda karşılaştığı bilgi bolluğu karşısında hangi bilginin kendileri için önemli olduğuna karar vermekte zorlanmaları (Elitaş ve Elitaş, 2023), yapay zekânın sunduğu filtreleme mekanizmalarına bağımlı hale gelmelerine yol açmaktadır. Bu bağımlılık, yapay zekânın sadece teknik bir olgu olmaktan çıkıp, bireyin sosyal etkileşimlerini ve bilgiye erişimini şekillendiren sosyal bir olgu olarak işlev görmesiyle daha da karmaşıklaşmaktadır (Abdullah ve Ward, 2015). Yapay zekânın bireylerin kendi kimliklerini anlamlandırma ve dünya ile ilişki kurma biçimlerini algoritmik olarak yeniden şekillendirdiği görülmektedir (Joseph, 2025). Bu durum, yapay zekânın

sadece insan işlevlerini taklit eden bir araç olmanın ötesinde, bireylerin gerçeklik algısını, kimlik performanslarını ve bilgiye adaptasyon süreçlerini derinden etkileyen bir güç olarak konumlanmasına yol açmaktadır (Yurdigül ve Yıldırım, 2021).

Yapay zekânın yalnızca insan zekâsının bir yansıması olmakla kalmayıp, aynı zamanda kolektif zekânın sürekli öğrenme ve kendini insan biçimli kılma yeteneği sayesinde daha karmaşık düşünce sistemleri oluşturduğu ileri sürülebilir (Keskin, 2024). Bu bağlamda yapay zekânın, insanların bilişsel işlevlerini taklit etme kapasitesi (örneğin öğrenme ve problem çözme) (Ünal, 2022) ve hatta insan benzeri bir düşünce sistematiği geliştirme potansiyeli, bu teknolojinin bireylerin dijital genişletilmiş benlik algısı üzerindeki etkileşimini daha da derinleştirmektedir. Bu çerçevede, yapay zekânın öğrenme, çıkarım yapma, akıl yürütme ve problem çözme yetenekleri (Artut, 2019; Faccia vd., 2024), bireyin dijital ortamdaki varlığını ve etkileşimini yeniden tanımlayan bir dinamik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu gelişmeler beraberinde önemli bir kavramsal soruyu gündeme getirmektedir: Bireyin yalnızca kısa bir komut girerek saniyeler içinde elde ettiği yapay zekâ çıktıları gerçekten o bireyin eseri olarak kabul edilebilir mi? Daha da önemlisi, bu çıktılar bireyin benliğinin bir uzantısı olarak algılanabilir mi? Bu soruların yanıtı yalnızca telif hakları veya hukuk çerçevesinde ele alınabilecek kadar dar değildir. Nitekim mevcut fikri mülkiyet sistemleri, insan yaratıcılığı ve entelektüel emeği merkeze aldığı için yapay zekâ tarafından üretilen içeriklerin sahipliği konusunda ciddi belirsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır (Gaidartzi ve Stamatoudi, 2025).

Bu noktada psikolojik sahiplik literatürü önemli bir açıklayıcı çerçeve sunmaktadır. Bireylerin, bir nesneye yasal olarak sahip olmasalar bile o nesneye karşı güçlü bir “benim” veya “bizim” hissi geliştirebilecekleri ileri sürülmüştür (Pierce vd., 2001). Bu sahiplik hissi, kontrol duygusu, bilgi birikimi ve öz-yatırım gibi psikolojik mekanizmalar aracılığıyla oluşmaktadır (Pierce ve Jussila, 2011). Dijital ortamlarda bireylerin sosyal medya hesaplarına, sanal karakterlere veya çevrimiçi içeriklere karşı güçlü bir aidiyet geliştirebildikleri birçok çalışmada gösterilmiştir (Belk, 2013). Bununla birlikte, yapay zekâ tarafından üretilen içeriklere yönelik sahiplik hissi, geleneksel emek-değer ilişkisine dayanan mülkiyet anlayışından önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Kullanıcının yalnızca bir komut vererek ürettiği içeriklerde, bireysel emek, yaratıcılık ve algoritmik üretim arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmektedir.

Bu nedenle, yapay zekâ çıktılarının bireyin dijital genişletilmiş benliğinin bir parçası haline gelip gelmediği sorusu, literatürde henüz yeterince açıklığa kavuşturulmamış önemli bir araştırma boşluğu oluşturmaktadır. Mevcut çalışmalar çoğunlukla yapay zekâyâ yönelik güven, kullanım niyeti veya teknoloji kabulü gibi konulara odaklanırken, bireylerin yapay zekâ üretimlerine karşı geliştirdikleri psikolojik sahiplik ve kimlik ilişkisi sınırlı biçimde ele alınmıştır.

Bu makalenin temel amacı, dijital genişletilmiş benlik teorisi ile psikolojik sahiplik kavramlarını kesişimsel bir perspektiften ele alıp, bireylerin yapay zekâ çıktılarıyla kurdukları sahiplik ilişkisini kavramsal olarak incelemektir. Çalışma, bu olguyu anlamlandırmak amacıyla nitel araştırma paradigması içinde yer alan teorik brikolaj yaklaşımını benimsemektedir (Kincheloe, 2001; Kincheloe ve Berry, 2004). Brikolaj yöntemi, farklı disiplinlerden gelen teorik çerçevelerin bir araya getirilmesi yoluyla karmaşık sosyal olguların çok boyutlu olarak analiz edilmesine olanak tanımaktadır (Denzin ve Lincoln, 2011). Bu doğrultuda çalışma, yapay zekâ ve insan etkileşiminin psikolojik boyutlarını tüketici davranışları, bilişim sistemleri ve sosyoloji literatürlerinden beslenen eleştirel bir sentez aracılığıyla tartışmayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem

Karmaşık, çok boyutlu ve hızla evrilen sosyal ve teknolojik olguların incelenmesinde geleneksel, tek disiplinli ve şablonlaşmış metodolojik yaklaşımlar genellikle yetersiz kalabilmektedir. Katı metodolojik kurallar, araştırılan fenomenin derinliğinin, bağlamsal nüanslarının ve farklı disiplinlerle olan organik

bağlarının gözden kaçmasına neden olabilmektedir (Pratt vd., 2020). Özellikle yapay zekâ gibi salt teknik ve algoritmik bir sistemin “benlik”, “aidiyet” ve “mülkiyet” gibi soyut ve psikolojik alanlara müdahale ettiği durumlarda, indirgemeci araştırma tasarımları gerçeğin ancak dar bir kesitini yansıtabilmektedir. Bu sınırlılıkları aşmak amacıyla, bu çalışmanın temel yöntembilimi olarak nitel araştırma geleneği içinde yer alan “teorik brikolaj” yaklaşımı benimsenmiştir.

Brikolaj kavramı, kökenlerini antropolojik çalışmalardan alır ve araştırmacının elindeki mevcut kavramsal araçları ve teorik çerçeveleri kullanarak yeni, anlamlı ve bağlama uygun bütünler yaratmasını ifade eder (Lévi-Strauss, 1962; Rogers, 2012). Nitel araştırma pratiğinde epistemolojik bir zemin olarak sunulan brikolaj, tek bir çalışmada çoklu yöntemlerin, teorik perspektiflerin ve ampirik materyallerin stratejik bir biçimde bir araya getirilmesidir (Denzin ve Lincoln, 2011; Kincheloe, 2001). Bu yaklaşım; metodolojik, teorik, yorumlayıcı, politik ve anlatsal olmak üzere beş temel boyuttan oluşan çok katmanlı bir yapıdır (Berry, 2006; Kincheloe, 2005).

Bu çalışmada spesifik olarak uygulanan teorik brikolaj, araştırmacının tek bir kuramsal paradigmanın sınırları içinde kalmak yerine, karmaşık bir olguyu açıklayabilmek amacıyla farklı disiplinlerden gelen kavramsal araçları eleştirel bir biçimde sentezlemesi eylemidir (Berry, 2006; Kincheloe, 2001, 2005). İnsan-yapay zekâ etkileşimindeki sahiplik krizi doğası gereği interdisipliner bir problem olduğundan, çalışmanın teorik brikolaj mimarisi üç temel yapı taşının entegrasyonuna dayanmaktadır:

1. Tüketici Davranışı ve Sosyoloji Merceği: Russell W. Belk'in (1988, 2013) fiziksel ve dijital dünyadaki “Genişletilmiş Benlik” teorisi.
2. Psikoloji ve Örgütsel Davranış Merceği: Pierce, Kostova ve Dirks'in (Pierce vd., 2001, 2003) mülkiyetin içsel rotalarını tanımlayan “Psikolojik Sahiplik” teorisi.
3. İnsan-Bilgisayar Etkileşimi Merceği: Yapay zekâ ile ortak üretim süreçlerini ve “yapay zekâ gölge yazar etkisi”ni inceleyen güncel ampirik çalışmalar (Draxler vd., 2023; Joshi ve Vogel, 2025; Xu vd., 2024).

Bu teorik perspektiflerin brikolajı, yapay zekâ tarafından üretilen içeriklerin hem birer “benlik uzantısı” hem de birer “sahiplik nesnesi” olarak insan zihninde nasıl konumlandırıldığını; aralarındaki nedensel ilişkileri ve sınır çatışmalarını derinlemesine analiz etmeye olanak tanımaktadır.

3. Kuramsal Çerçeve: Fiziksel Mülkiyetten Algoritmik Benliğe

3.1. Genişletilmiş Benlik Teorisinin Ontolojik Temelleri

Modern tüketici kültürü literatüründe nesnelerin kimlik inşasındaki rolünü sistematik biçimde ele alan temel yaklaşım Genişletilmiş Benlik Teorisidir (Belk, 1988). Bu teoriye göre bireyler, sahip oldukları nesneleri yalnızca işlevsel araçlar olarak görmez; aksine onları kimliklerinin birer uzantısı olarak algırlar (Belk, 1988). Kuramsal temelleri William (James, 1890) benlik üzerine geliştirdiği analizlere dayanan bu yaklaşım, bir insanın benliğinin yalnızca biyolojik varlığıyla sınırlı olmadığını, sahip olduğu her şeyin (giysileri, evi, ailesi, itibarı) toplamını kapsadığını savunur (James, 1890).

Bireyin bir nesneye nüfuz etmesi; zaman, yaratıcı emek ve kişisel enerjinin o nesneye aktarılmasıyla mümkündür (Belk, 1988). Bu bağlamda mülkiyet, egonun bir dışa vurumu olarak kabul edilir ve mülkiyete yönelik müdahaleler doğrudan kişiliğe yapılmış bir ihlal olarak hissedilir (Belk, 1988). Dolayısıyla, bir nesneyi yaratmak veya dönüştürmek, o nesneyi genişletilmiş benliğe dahil etme sürecinin en kritik mekanizmasıdır (Belk, 1988).

3.2. Dijital Dünyada Benliğin Genişlemesi: Kaydileşme ve Eş-İnşa

Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, nesnelerin fiziksel formdan veri dizilerine dönüşmesine yol açarak genişletilmiş benlik teorisinin yeniden yorumlanmasını gerekli kılmıştır (Belk, 2013). Dijital ortamda benliğin genişlemesi; kaydileşme, yeniden bedenlenme, paylaşım, benliğin eş-inşası ve dağıtılmış bellek süreçleri üzerinden gerçekleşmektedir (Belk, 2013).

Fiziksel formdan bağımsızlaşan dijital varlıklar (sosyal medya profilleri, dijital arşivler, avatarlar), bireylerin idealize ettikleri kimliklerini sergilemeleri için güçlü araçlar sunar (Belk, 2013; Watkins vd., 2015). Bu yeni ontolojik zeminde kimlik, statik ve tekil bir yapıdan ziyade, çevrimiçi etkileşimler ve sosyal onay mekanizmaları aracılığıyla sürekli ve kolektif bir biçimde inşa edilen akışkan bir süreç dönüşmüştür (Belk, 2013).

3.3. Verileştirilmiş Toplum ve Algoritmik Benlik

Son yıllarda büyük veri, algoritmik analiz ve yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte dijital benlik kavramı yeni bir boyut kazanmıştır. Günümüz dijital ekosisteminde bireylerin çevrimiçi davranışları, etkileşimleri ve tercihleri sürekli olarak veri haline getirilmekte ve algoritmik sistemler tarafından analiz edilmektedir. Bu süreç literatürde verileştirme olarak adlandırılmaktadır (Honarvar ve Sepehrinia, 2025). Bu bağlamda literatürde algoritmik benlik kavramı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, bireylerin tercihleri ve davranışlarının algoritmik geri bildirim sistemleri tarafından sürekli yönlendirildiğini ve bu süreçte kimliğin teknoloji aracılı bir biçimde yeniden yapılandırıldığını ileri sürmektedir (Cheney-Lippold, 2017; Szulc, 2019).

Yapay zekâ sistemlerinin bireylerin tercihlerini sadece yansıtmakla kalmayıp bu tercihleri aktif bir şekilde inşa ederek, geleneksel özerk benlik anlayışını sarsan bir geri besleme döngüsü oluşturduğu belirtilmektedir (Joseph, 2025). Yapay zekâ çağında insan iradesi yeniden şekillenmekte; bağımsız hareket etme durumundan, makinenin de ortak katılımcı olduğu bir dağıtılmış fail olma haline geçiş yapılmaktadır (Joseph, 2025). Bu bağlamda genişletilmiş benlik yalnızca bireyin kendisi tarafından inşa edilen bir yapı olmaktan çıkarak, platformların algoritmik altyapılarıyla birlikte şekillenen hibrit bir kimlik formuna dönüşmektedir. Aşağıdaki tablo, bu ontolojik evrimin temel aşamalarını özetlemektedir:

Tablo 1.

Genişletilmiş Benlik Teorisinin Fiziksel Dünyadan Algoritmik Dünyaya Evrimi

Teorik Dönem	Temel Kavramlar ve Mekanizmalar	Sahiplik ve Benlik İlişkisi
Geleneksel Fiziksel Dönem	Maddi eşyalar, emek, fiziksel enerji yatırımı (Belk, 1988; James, 1890).	Sahiplik ter, emek ve doğrudan fiziksel manipülasyonla doğar. Benlik tekildir.
Erken Dijital Dönem	Kaydileşme, avatarlar, sosyal paylaşım ve eş-inşa (Belk, 2013).	Dijital varlıklar beğenilerle onaylanarak benliğin uzantısı olur. Benlik çokludur.
Yapay Zekâ ve Veri Dönemi	Verileştirme, Algoritmik Benlik, YZ ortak üretimi (Draxler vd., 2023; Honarvar ve Sepehrinia, 2025).	İnsan ve algoritma birbirini karşılıklı şekillendirir. Otonomi ve sahiplik sınırları muğlaklaşır.

4. Teorik Çerçeve II: Psikolojik Sahipliğin Ontolojisi ve Gelişim Rotaları

Genişletilmiş benlik yaklaşımı nesnelerle kurulan kimlikli ilişkiyi açıklarken, bireylerin bu nesnelere karşı geliştirdikleri aidiyet hissinin zihinsel mekânı, yasal mülkiyet statüsünden bağımsız olarak işleyen psikolojik sahiplik teorisiyle açıklanmaktadır (Pierce vd., 2001). Psikolojik sahiplik, bireyin bir hedefe (nesne, fikir veya dijital alan) yönelik hissettiği derin ve öznel aidiyet durumudur. İnsanın çevresindeki nesneleri sahiplenme güdüsü üç temel psikolojik ihtiyaca hizmet eder: etkililik ve yeterlik

ihtiyacı (çevreyi kontrol etme), öz-kimlik (kimliği nesneler üzerinden ifade etme) ve bir alana sahip olma ihtiyacı (Pierce vd., 2001).

Psikolojik sahipliğin inşası, birbirini destekleyen üç ana gelişimsel rota üzerinden gerçekleşir (Pierce vd., 2001, 2003):

- Hedef Üzerinde Kontrol Sahibi Olma: Bireyin nesne üzerinde karar verme ve onu yönlendirme özerkliğidir.
- Hedefi Yakından Tanıma: Uzun süreli etkileşimler neticesinde nesnenin ince nüanslarını öğrenerek bilgi birikimi oluşturmaktır.
- Benliği Hedefe Yatırma: Bireyin kendi zamanını, fiziksel emeğini ve zihinsel eforunu aktif bir şekilde nesneye aktarmasıdır.

Geleneksel dünyada veya kodlamanın bizzat insan tarafından yapıldığı erken dijital dönemde, birey yaratım sürecinde bu üç rotayı da en yüksek yoğunlukta deneyimlemekteydi. Ancak üretken yapay zekânın ortak üretici olarak devreye girmesi bu rotaların mimarisini kökünden sarsmıştır. Bir kullanıcı algoritmaya kısa bir komut girerek içerik elde ettiğinde; kontrolün büyük kısmı algoritmik kara kutuya devredilmekte, yakından tanıma süreci engellenmekte ve benlik yatırımı büyük ölçüde düşmektedir. Bu yapısal çöküş, insanın kendi başlattığı üretim sürecine yabancılaşmasına yol açarak sahiplik hissi üzerinde dramatik bir seyrilme etkisi yaratmaktadır (Hermann, 2025).

Bu bağlamda, yapay zekâ ile içerik üretimi sürecinde kullanıcının yaptığı öz-yatırım, kurduğu derin bilgi bağı ve süreç üzerindeki kontrolünün, ortaya çıkan yapıya yönelik psikolojik sahiplik hissini olumlu etkilediği belirtilmektedir. Ancak yapılan iş bireyin kimliğiyle yüksek derecede ilişkili olduğunda, bireylerin yapay zekâ önerilerini kabul etmeye daha az meyilli olduğu ve kaçınma davranışları sergileyebildiği ifade edilmektedir (Kim vd., 2025).

5. İnsan-Yapay Zekâ Ortak Üretiminde Sahiplik Çatışması ve Ampirik Bulgular

Üretken yapay zekâ sistemlerinin gelişmesiyle birlikte yaratıcı süreçler, bireyin tek başına yürüttüğü monolojik bir eylem olmaktan çıkarak, insan niyetinin ve makine hesaplama kapasitesinin iç içe geçtiği algoritmik bir “ortak üretim” modeline dönüşmüştür (Liu vd., 2025; Shen vd., 2025). Bu etkileşim modeli, ortaya çıkan hibrid eserin kime ait olduğu sorusunu gündeme getirerek literatürde “sahiplik çatışması” olarak tanımlanan psikolojik bir kriz yaratmıştır (Liu vd., 2025).

Yapay zekâ destekli içerik üretiminde ortaya çıkan en önemli kavramsal paradokslardan biri, literatürde yapay zekâ gölge yazar etkisi olarak adlandırılmaktadır. Deneyisel çalışmalar, yapay zekâ destekli metin üretiminde yazarlık beyanı ile içsel sahiplik hissi arasında önemli bir kopukluk bulunduğunu göstermektedir (Draxler vd., 2023). Bu araştırmalarda kullanıcıların önemli bir kısmının, büyük ölçüde yapay zekâ tarafından üretilmiş metinleri kamusal ortamlarda kendilerine ait eserler olarak sundukları gözlemlenmiştir. Buna karşın aynı katılımcıların bu metinlere karşı hissettikleri psikolojik sahiplik düzeyinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yapay zekâ ile ortak üretim süreçlerinde psikolojik sahipliği belirleyen en kritik değişkenlerden biri, kullanıcının sisteme müdahale ederken harcadığı zihinsel efor düzeyidir (Joshi ve Vogel, 2025). Deneyisel çalışmalar, komut uzunluğu ile psikolojik sahiplik arasında doğrusal ancak belirli bir noktadan sonra plato çizen bir ilişki bulunduğunu kantitatif olarak ispatlamıştır (Joshi ve Vogel, 2025). Kullanıcıların yalnızca birkaç kelimelik minimal komutlarla elde ettikleri çıktılarda sahiplik hissi dibe vururken; komutların daha ayrıntılı, zihinsel planlama gerektiren ve spesifik hale gelmesiyle birlikte psikolojik sahiplik düzeyi yeniden artış göstermektedir (Joshi ve Vogel, 2025). Diğer bir değişle,

genişletilmiş benlik yaklaşımında vurgulanan öz-yatırım mekanizmasıyla (Belk, 1988) ve psikolojik sahiplik teorisinde tanımlanan benliği hedefe yatırma rotasıyla uyumludur (Pierce vd., 2001).

Dijital ortamlarda psikolojik sahipliğin sınırlarını belirlemek amacıyla geliştirilen kavramsal modeller, yapay zekâ ile ortak üretim süreçlerine uyarlandığında sahipliğin beş temel boyut üzerinden şekillendiği görülmektedir (Xu vd., 2024):

- **Öz-Kimlik:** Çıktının, makinenin olasılık uzayından çıkarılarak bireyin iteratif müdahaleleriyle benzersiz bir kişisel değere dönüştürülmesidir.
- **Öz-Yeterlik:** Kullanıcının algoritmayı ustalikle yönlendirebildiğine ve yaratım sürecine bütünüyle hâkim olduğuna dair inancıdır.
- **Otonomi:** Bireyin karar verme bağımsızlığıdır; yapay zekânın aktif bir işbirlikçi olarak sürece kendi inisiyatifiyle müdahale etmesi bireyin otonomi hissini zedeleyebilmektedir.
- **Alansallık:** Dijital eseri koruma içgüdüsüdür. Yapay zekâ sistemlerinin izinsiz devasa veri setleriyle eğitilmiş olması, mülkiyet bölgesi ilan etmeyi son derece kırılgan hale getirmektedir.
- **Hesap Verebilirlik:** Bireylerin başarılı yaratımlarda yazarlığı sahiplenmeye meyilliyken, yapay zekânın hatalı veya halüsinatif çıktılarında suçu algoritmaya atarak sorumluluktan kaçınma eğilimi göstermesidir.

6. Sentez ve Eleştirel Söylemler: Dijital Genişletilmiş Benliğin Yapay Zekâ Çıktılarına Entegrasyonu

Geliştirilen teorik brikolaj yaklaşımının sentez aşamasında, tüketici kültürü kökenli Genişletilmiş Benlik teorisi (Belk, 1988, 2013) ile örgütsel psikoloji kökenli Psikolojik Sahiplik teorisi (Pierce vd., 2001) üretken yapay zekâ prizmasından kırılarak bir araya getirilmektedir. Bu kesişim, dijital üretim ekosisteminde bireylerin, algoritmaların otonom hesaplamalarıyla elde edilen dijital eserleri gerçekten “Genişletilmiş Benliklerinin” meşru bir uzantısı ve psikolojik olarak “Kendi Mülkleri” sayıp sayamayacaklarını sorgulamaktadır.

Bu sorunun yanıtı büyük ölçüde kullanıcı ile sistem arasındaki etkileşimin niteliğine ve üretim sürecinde harcanan bilişsel emeğe bağlıdır. Üretken yapay zekâ sistemleri kullanıcıların çok sınırlı bir girdi ile yüksek nitelikli çıktılar elde etmesine olanak tanımaktadır. Ancak bu durum, üretim sürecindeki bilişsel emeğin büyük ölçüde otomatik sistemler tarafından üstlenilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, kullanıcıların yapay zekâ çıktılarıyla kurdukları ilişki iki farklı biçimde ortaya çıkabilmektedir.

İlk durumda kullanıcı, sisteme oldukça yüzeysel bir komut vererek algoritmanın ürettiği çıktıyı herhangi bir eleştirel değerlendirme veya düzenleme süreci olmadan doğrudan kabul edebilmektedir. Bu tür pasif kullanım biçimlerinde psikolojik sahipliğin temel bileşenleri olan kontrol ve benlik yatırımı önemli ölçüde zayıflamaktadır (Hermann, 2025). Buna karşılık daha yoğun etkileşime dayalı üretim süreçlerinde yapay zekâ, bireyin yaratıcılığını destekleyen bir ortak üretim aracı haline gelebilmektedir. Bu senaryoda kullanıcı, sistemin ürettiği çıktıyı nihai ürün olarak değil bir başlangıç noktası olarak ele almakta; içerik üzerinde tekrar tekrar düzenleme yapmakta, farklı parametreler denemekte ve sistemle tekrarlı bir diyalog kurmaktadır (Liu vd., 2025). Sonuç olarak, yeterli düzeyde bilişsel emek ve yaratıcı müdahale gerçekleştiğinde yapay zekâ çıktıları bireyin dijital benliğinin daha meşru uzantıları haline gelebilmektedir.

Fiziksel dünyada bir zanaatkârın yaratım sürecine “enerji, düşünce ve benlik katma” zorunluluğu (Belk, 1988), yapay zekâ ortamında “komut mühendisliği” olarak şekil değiştirmektedir. Eğer birey, sisteme yüzeysel bir girdi vererek algoritmanın ürettiği çıktıyı eleştirel bir değerlendirmeden geçirmeden (pasif asimilasyon) olduğu gibi kabul ederse, psikolojik sahiplik inşası için şart koşulan “benliği hedefe yatırma” ve “hedef üzerinde kontrol” mekanizmaları tamamen çökmektedir. Ortaya

çıkan bu çıktı, bireyin benliğinin bir uzantısı olmaktan çıkarak, devasa kolektif verinin algoritmik bir simülasyonu halini almakta ve sahiplik hissi seyreltilmiş sahte bir illüzyona dönüşmektedir (Hermann, 2025). Buna karşılık, etkileşimli ortak üretim modelinde bireyin çıktısı sürekli reddedip, yeni parametrelerle ince ayar yaptığı yoğun zihinsel efor süreçleri, yapay zekâ çıktılarını meşru dijital mülkiyetlere dönüştürebilmektedir (Liu vd., 2025).

Ancak teorik brikolaj yaklaşımı, olguyu salt kavramsal bağlamda birleştirmekle kalmayıp; arkasında yatan güç dinamiklerini, etik çıkmazları ve yapısal problemleri de eleştirel bir süzgeçten geçirmeyi zorunlu kılmaktadır (Kincheloe, 2005). Bu bağlamda, insan-yapay zekâ entegrasyonu üç temel eleştirel boyutta tartışılmaktadır:

- **Bilişsel Otonominin Tasfiyesi:** Bilgi çalışanları üzerinde yapılan güncel araştırmalar, üretken yapay zekâ kullanım yoğunluğu ile eleştirel düşünme ve bilişsel efor pratikleri arasında ters bir orantı olduğunu kanıtlamaktadır (Lee vd., 2025). Sistemlerin retorik açıdan pürüzsüz metinler üretmesi, kullanıcıları kendi önyargılarını doğrulayan yankı odalarına hapsedmekte ve otonom insanın yerini “dışarıdan tedarik edilmiş bir benlik” almaktadır (Lee vd., 2025).
- **Fikri Mülkiyet ve Akademik Dürüstlük Krizi:** Yapay zekâ sistemlerinin telifli veriler üzerinden izinsiz eğitilmesi, mülkiyetin ontolojik sınırlarını belirsizleştirmektedir (Gaidartzi ve Stamatoudi, 2025). Ek olarak, gölge yazar etkisi akademik dünyada derin bir etik yarılma yaratmaktadır; bireyler, harcamadıkları bir zihinsel emeğin prestijini sahiplenirken, vicdani dünyalarında herhangi bir aidiyet kuramamaktadırlar (Draxler vd., 2023; Hermann, 2025).
- **Verileştirme ve Gözetim Kapitalizmi:** Dijital kapitalizm bağlamında bireylerin kimlikleri ve faaliyetleri, büyük teknoloji şirketleri tarafından sürekli veri noktalarına dönüştürülmektedir (Honarvar ve Sepehrinia, 2025). Yapay zekâ sistemleri, görünürde kullanıcıya hizmet ederken aslında onu algoritmik dürtmeler ile ticari hedeflere yönlendirmekte ve psikolojik sahipliğin temel önkoşulu olan “hedef üzerinde kontrol” mekanizmasını içten içe ele geçirmektedir (Ogunsola, 2026).

7. Sonuç ve Gelecek Araştırma Yönelimleri

Bu çalışma, nitel bir araştırma stratejisi olan teorik brikolaj yöntemi kullanılarak, Dijital Genişletilmiş Benlik teorisi (Belk, 1988, 2013) ile Psikolojik Sahiplik teorisinin (Pierce vd., 2001) üretken yapay zekâ ekosistemindeki keşişimini analiz etmiştir. Yapılan kavramsal analizler, yapay zekâ destekli üretim süreçlerinin yalnızca teknolojik bir sıçrama olmadığını, aynı zamanda insanın ontolojik sınırlarında, yaratım eylemiyle kurduğu anlam ilişkisinde ve mülkiyet kavrayışında radikal dönüşümler yarattığını açıkça ortaya koymaktadır.

Geleneksel üretim süreçlerinde bireyler; harcadıkları emek, zaman ve kontrol aracılığıyla inşa ettikleri eserlere rahatlıkla sahip çıkabilirken, üretken yapay zekânın otonom bir ortak üretici olarak sürece dahil olması psikolojik sahiplikte derin bir ikiye bölme yapı yaratmaktadır. Bir yandan bireyler yapay zekânın hızından faydalanarak dış dünyaya yüksek nitelikli eserlerin yazarı olduklarını beyan ederken, diğer yandan algoritmik sistemlerin yüksek otonomisi nedeniyle iç dünyalarında bu çıktılara yönelik hiçbir köklü aidiyet geliştirememektedirler (Draxler vd., 2023). Bu yabancılaşma hissi; ancak bireyin yaratım sürecine aktif katılımı arttığında, komut mühendisliği karmaşılaştığında ve sisteme yatırılan bilişsel efor belirli bir eşiği aştığında dengelenebilmektedir (Joshi ve Vogel, 2025).

Gelecek araştırmaların bu kuramsal çerçeveyi farklı üretken yapay zekâ modaliteleri (metin, görsel, kod ve müzik üretimi) üzerinde ampirik olarak test etmesi literatüre önemli katkılar sunacaktır. Ayrıca gelecekte geliştirilecek İnsan-Merkezli Yapay Zekâ arayüzlerinin salt otomasyonu ve hızı maksimize eden yapılar yerine; gerektiğinde bireyi zorlayan, onu eleştirel düşünmeye sevk eden ve zihinsel yatırım yapmaya teşvik eden yapılar olarak kurgulanması gerekmektedir. Aksi takdirde, dijital çağda benliğin genişlemesi otantik bir kimlik inşası olmaktan çıkarak, büyük veri ile beslenen algoritmaların şekillendirdiği sahte ve edilgen bir yansımalar zincirine dönüşme riski taşımaktadır.

7. Araştırmacıların Katkıları

7.1. Araştırmacıların Katkı Oranları

Araştırmacılar eşit oranda katkıda bulunmuştur.

7.2. Çatışma

Araştırmada herhangi bir çatışma beyanı bulunmamaktadır.

7.3. Destekleyen Kurum ve Teşekkür

Herhangi bir kurum tarafından desteklenmemiştir.

Kaynakça

- Abdullah, F., ve Ward, R. (2016). Developing a General Extended Technology Acceptance Model for E-Learning (GETAMEL) by analysing commonly used external factors. *Computers in human behavior*, 56, 238-256. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.11.036>
- Artut, S. (2019). Yapay zekâ olgusunun güncel sanat çalışmalarındaki açılımları. *İnsan ve İnsan*, 6(22), 767-783.
- Atasoy, O., ve Morewedge, C. K. (2018). Digital goods are valued less than physical goods. *Journal of Consumer Research*, 44(6), 1343-1357. <https://doi.org/10.1093/jcr/ucx102>
- Belk, R. W. (1988). Possessions and the extended self. *Journal of Consumer Research*, 15(2), 139-168. <https://doi.org/10.1086/209154>
- Belk, R. W. (2013). Extended self in a digital world. *Journal of consumer research*, 40(3), 477-500. <https://doi.org/10.1086/671052>
- Belk, R. W. (2014). Digital consumption and the extended self. *Journal of Marketing Management*, 30(11-12), 1101-1118. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2014.939217>
- Berry, K. S. (2006). Research as bricolage: Embracing relationality, multiplicity and complexity. *Qualitative Inquiry*, 11-26.
- Cheney-Lippold, J. (2017). *We are data: Algorithms and the making of our digital selves*. In *We are data*. New York University Press.
- Denzin, N. K., ve Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. Sage.
- Draxler, F., Werner, A., Lehmann, F., Hoppe, M., Schmidt, A., Buschek, D., ve Welsch, R. (2024). The AI ghostwriter effect: When users do not perceive ownership of AI-generated text but self-declare as authors. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*, 31(2), 1-40.
- Elitaş, T., ve Elitaş, S. K. (2023). Post-Truth Çağda Artırılmış Bolluk Hayali ve Artırılmış Yokluk Gerçeği. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(52), 282-294.
- Elitaş, T., ve Keskin, S. (2014). Sanal aidiyet bağlamında zihinsel diaspora: Facebook örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, (7), 161-186.
- Faccia, A., Ridon, M., ve Cavaliere, L. P. L. (2024). *The AI application for an automated education system*. In *Innovation in the university 4.0 system based on smart technologies* (1st ed.). Chapman and Hall/CRC. <https://doi.org/10.1201/9781003425809-12>

- Gaidartzi, A., ve Stamatoudi, I. (2025). Authorship and ownership issues raised by AI-generated works: A comparative analysis. *Laws*, 14(4), 57. <https://doi.org/10.3390/laws14040057>
- Hermann, E. (2025). Illusion, dilution, or loss: Psychological ownership and GenAI. *Trends in Cognitive Sciences*, 29(3), 215-217. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2024.12.011>
- Hoffman, D. L., ve Novak, T. P. (2018). Consumer and object experience in the internet of things: An assemblage theory approach. *Journal of Consumer Research*, 44(6), 1178-1204. <https://doi.org/10.1093/jcr/ucx105>
- Honarvar, R., ve Sepehrinia, M. (2025). Refashioning Belk's theory of digital extended self for a datafied society: A review and research agenda. *SAGE Open*, 15(3), 1-16. <https://doi.org/10.1177/21582440251357241>
- James, W. (1890). *The principles of psychology* (Vol. 1). Henry Holt and Company.
- Joseph, J. (2025). The algorithmic self: How AI is reshaping human identity, introspection, and agency. *Frontiers in Psychology*, 16, Article 1645795. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1645795>
- Joshi, N., ve Vogel, D. (2025, July). *Writing with ai lowers psychological ownership, but longer prompts can help*. In Proceedings of the 7th ACM Conference on Conversational User Interfaces (pp. 1-17).
- Keskin, S. (2024). İnsan-Sonrası Sinemada Karakterin Soysuzlaşması, Köken Estetiği ve Artırılmış-Yokluk. *Filmvisio*, (3), 135-157. <https://doi.org/10.26650/Filmvisio.2024.0006>
- Kim, J., Han, S., ve Hong, J. (2025). Psychological ownership in AI-mediated content creation: The role of autonomy and self-investment. *International Journal of Human-Computer Studies*, 185, 103-118.
- Kincheloe, J. L. (2001). Describing the bricolage: Conceptualizing a new rigor in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 7(6), 679-692. <https://doi.org/10.1177/107780040100700601>
- Kincheloe, J. L. (2005). On to the next level: Continuing the conceptualization of the bricolage. *Qualitative Inquiry*, 11(3), 323-350.
- Kincheloe, J. L., ve Berry, K. S. (2004). *Rigour and complexity in educational research: Conceptualizing the bricolage*. Open University Press.
- Lee, H. P., Sarkar, A., Tankelevitch, L., Drosos, I., Rintel, S., Banks, R., ve Wilson, N. (2025, April). *The impact of generative AI on critical thinking: Self-reported reductions in cognitive effort and confidence effects from a survey of knowledge workers*. In Proceedings of the 2025 CHI conference on human factors in computing systems (pp. 1-22). <https://doi.org/10.1145/3706598.3713778>
- Liu, Y. (2025). Generative AI as a co-creator: Redefining human-machine collaboration. *AI ve Society*, 40(2), 215-230. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2507.17774>
- Pierce, J. L., ve Jussila, I. (2011). *Psychological ownership and the organizational context: Theory, research evidence, and application*. In Psychological Ownership and the Organizational Context. Edward Elgar Publishing.
- Pierce, J. L., Kostova, T., ve Dirks, K. T. (2001). Toward a theory of psychological ownership in organizations. *Academy of Management Review*, 26(2), 298-310. <https://doi.org/10.5465/AMR.2001.4378028>
- Pierce, J. L., Kostova, T., ve Dirks, K. T. (2003). The state of psychological ownership: Integrating and extending a century of research. *Review of general psychology*, 7(1), 84-107.
- Pratt, M. G., Sonenshein, S., ve Feldman, M. S. (2020/2022). Moving beyond templates: A bricolage approach to conducting trustworthy qualitative research. *Organizational Research Methods*, 25(2), 211-238. <https://doi.org/10.1177/1094428120927466>
- Puntoni, S., Reczek, R. W., Giesler, M., ve Botti, S. (2021). Consumers and artificial intelligence: An experiential perspective. *Journal of Marketing*, 85(1), 131-151. <https://doi.org/10.1177/0022242920953847>
- Rogers, M. (2012). Contextualizing theories and practices of bricolage research. *The Qualitative Report*, 17(7), 1-17.
- Schneider-Kamp, P., ve Godono, A. (2025). AI integration in cognitive and creative processes: Implications for self-perception. *Computers in Human Behavior*, 158, 108-124. <https://doi.org/10.1007/s00146-025-02319-5>
- Shen, H., Shen, L., Wu, W., ve Zhang, K. (2025, April). *Ideationweb: Tracking the evolution of design ideas in human-ai co-creation*. In Proceedings of the 2025 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (pp. 1-19).
- Sinclair, G., ve Tinson, J. (2017). Psychological ownership and music streaming consumption. *Journal of Business Research*, 71, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.10.002>
- Strauss, C. L. (1962). *Savage mind*. Chicago, IL: University of Chicago.
- Szulc, L. (2019). Profiles, identities, data: Making abundant and anchored selves in a platform society. *Communication Theory*, 29(3), 257-276.

- Ünal, A. (2022). Hukuk ve ahlak perspektifinden yapay zekâ: Bir eleştirel analiz yaklaşımı. *Academic Perspective Procedia*, 5(1), 229-239.
- Watkins, R. D., Denegri-Knott, J., ve Molesworth, M. (2016). The relationship between ownership and possession: Observations from the context of digital virtual goods. *Journal of Marketing Management*, 32(1-2), 44-70. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2015.1089308>
- Xu, Y., Cheng, M., ve Kuzminykh, A. (2024, June). *What makes it mine? Exploring psychological ownership over human-AI co-creations*. In *Proceedings of the 50th Graphics Interface Conference* (pp. 1-8). <https://doi.org/10.1145/3670947.3670974>
- Yurdigül, Y., ve Yıldırım, A. (2021). Gerçeklik algısına bir müdahale aracı olarak sentetik medya teknolojileri. *İletişim ve Diplomasi*, (5), 105-121.
- Ogunsola, O. (2026). Evaluating How Personalized AI Agents Influence Decision-Making, Self-Presentation, and Digital Identity Management: A Literature Review. *International Journal on Social and Education Sciences*, 8(1), 56-74.